

Dört Çaryýarlar

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 23 января, 2025
Dört Çaryýarlar DÖRT ÇARYÝARLAR

Ebu Bekir, Omar, Osman, Aly älemleriň Serweri Muhammet aleýhi wesellemiň iň ýakyn egindeşleri bolup, gezek-gezegine ilkinji halyf bolan şahsyétlerdir.

Bu beýik ynsanlar musulman bolmazdan öñem abraýly hem akyllıbaşlı adamlar eken. Muhammmet pygamberimiziň (s.a.w) Yslamy wagyz etmegine «Dört çaryýarlar» maldan-başdan geçip, ýardam edipdirler. Muhammet pygamberimiz (s.a.w) aradan çykandan soñ bolsa «Dört çaryýarlar» yslam dinini tiz wagtda dünýä yüzüne ýaýypdyrlar. Şonuň üçin Yslam äleminde «Dört çaryýarlaryň» hyzmaty diýseň uludyr. Aýtmaklaryna görä, çaryýarlaryň her biri Muhammet pygamberimiziň (s.a.w) bir sypatyny özünde jemläpdir. Şol sebäpli her haýsynyň öz orny bar.

1. EBU BEKIR

Muhammet pygamberimiz (s.a.w) aradan çykandan soñra ilkinji halyf bolan Ebu Bekirdir. Onuň iki ýyl halyf bolan döwründe

(632-634) arap halky, esasan, Yslam dinine giripdir. Müseyleme ýaly birnäçe ýalan pygamberleriň soňuna çykylypdyr.

Ebu Bekir hezreti Hatyjadan, Alydan soň üçünji musulman bolan ynsandyr (Goşmaça bellik: Hz. Aly şol wagt kiçi ýaşly çaga bolandygy üçin Hz. Ebu Bekir uly ýaşly adamlaryň arasynda musulman bolanlaryň ilkinjisidir – t.b.). Onuň musulman bolşy hakynda şeýle wakany ýatlaýarlar. Ebu Bekir Mekgede iň bir sözi geçýän, halal söwdagär eken. Heniz Muhammet pygamberimize wahyý gelmezden öñem Ebu Bekir onuň iň ýakyn syrdaşy bolupdir. Muhammet aleýhi wesellemiň Ebu Bekire berýän gürrüňleri oña diýseň ýarapdir. Hatda Ebu Bekiriň soňabaka mukaddes hasaplanýan butlara bolan ynamy-da peselipdir. Çünkü adam sypatyny ýitiren haramhorlar butlaryň ady bilen özleriniň ähli hereketlerini aklapdyrlar. Ebu Bekir dünýädäki adalatsyzlygyň soňuna çykjak bir ýol görkezijiniň geljekdigine ýüregi bilen ynanypdir. Ol Muhammet pygamberimize wahyý gelen gijesi Ýemende söwda edip ýören eken. Ebu Bekiri özi bilmezden bir güýç Mekgä tarap çekipdir. Şonuň üçin ol gyssagly suratda Mekgä gaýdypdir. Uzak ýoldan aryp, Mekgäniň üç-dört menzil ýakynynda dynç almak üçin kerwenini ýazdyran Ebu Bekir uzak gije dünýäniň döreýsi, ýasaýyş hem ölüm hakynda pikir edip, ýatan ýerinde öz-özi oýlanyp, gjäni çirim etmän geçiripdir. Öñünde keserip duran soraglara jogap tapmadyk Ebu Bekir aýagy bilen erksiz ýagdaýda ýeri köwüp, çukanak-çukanak edipdir. Irdən oýanan adamlar Ebu Bekiriň ýatan ýerine seredip, ondan näme bolanyň sorapdyrlar. Ebu Bekir olara «Hiç zadam bolanok» diýip, gysgaça jogap berip, ýene gyssanmaç ýola düşüpdir, çünkü ol özünü uçursyz oýlandyrýan soraglary Muhammetden soramagy ýüregine düwüpdır. Onuň pikiriçe, Muhammet bu soraglara hökman jogap tapmalydy. Ebu Bekir gjäniň bir wagty kerwenu bilen öyüne dolanypdir. Gele-gelmäne-de Mekgede näme täzeligiň bardygyny sorapdir. Oňa: «Ebu Bekir, seň dostuň Muhammet pygamberlik dawasyny edýär» diýip jogap beripdirler. Ebu Bekir ol täzeligi eşidensoň hasam oýlandyrýan meseleler hakynda hem ondan näme üçin pygamberlik dawasyny edýänliginiň sebäbin soramagy niýetine düwüpdır. Şol niýet bilenem irden Muhammet aleýhi wesellemiň ýanyna ýola düşüpdir. Allanyň

gudratyna bakyň, Muhammet aleýhi wesellemem irden älem-jahany Allatalagalyň ýaradanlygyny, özuniň iň soňky pygamberdigini aýtmak üçin Ebu Bekiriň ýanyna ugrapdyr.

Muhammet pygamberimizden (s.a.w) soramaga barýan Ebu Bekir bilen aýtmaga barýan Muhammet aleýhi wesellem 500-600 metr daşlykdaky öýleriniň edil ortasynda duşuşypdyrlar. Saglyk-amanlyk soraşyp, olar birek-biregiň ýanyna näme üçin barýanlaryny anyklanlaryndan soň, Muhammet pygamber Ebu Bekire garap: «Ebu Bekir, älem-jahany ýaradan Allatalagadır. Erksiz butlary inkär et. Alladan başga iläh ýokdur. Men beýik Ýaradanyň resulydyryny. Alla-ha iman et!» diýen badyna Ebu Bekir hiç oýlanmazdan, Alladan başga ilähiň ýokdugyny, Muhammet pygamberimiziň iň soňky pygamberdigini aýdyp, kelemesini öwrüpdir. Muhammmet pygamberimiz: «Ebu Bekir hiç hili oýlanmazdan musulman bolan ýeke-täk ynsandyr» diýer eken. Ebu Bekir Yslam dinine şeýle bir wepalylyk bileb hyzmat edip, ol ähli baýlygyny bu diniň rowaçlanmagy üçin sarp edipdir. Muhammet pygamberimiz Allanyň mekanuna (Magraja) gidip gelende, ýeke-täk şübhесiz ynanan ynsan ýene Ebu Bekir bolupdyr. Şonuň üçin Muhammet aleýhi wesselem: «Eger ähli musulmanlaryň ynanjy bir ýana, Ebu Bekiriň ynanjy-da bir ýana goýulsa, Ebu Bekiriň ynanjy agyr gelerdi» diýip aýdypdyr. Şol ynanjy üçinem Ebu Bekir Syddyk (Hakykatyň güwäsi) diýen ada eýe bolupdyr.

Bir gezek Medinede musulmanlar metjitde Juma namazyny okajak bolup durkalar betnyşan adam sypatynda şeýtan gelipdir. Muhammet aleýhi wesellem ol adamdan kimligini sorapdyr welin ol «Men şeýtan» diýip jogap beripdir. Bu jogaby eşiden Omar gahar-gazaba münüp, şeýtany öldürmäge hyýal edipdir. Ýöne Muhammet pygamberimiz Omary saklap «Eý, Omar, päliňden gaýt. Eger bu şeýtan bolsa, barybir, öldürip bilmersiň. Sebäbi Ýaradan şeýtana tä kyýamat ahyra çenli ýaşamaga puryja berdi. Şeýtan bolmasa-da, nähak adam ganyna galdygyň bolar» diýip, şeýtanyň habaryny alypdyr. Muhammet pygamberimiz «Eý, nälet siňen şeýtan, näme üçin biziň ýanymza geldiň» diýip sorapdyr. Onda şeýtan: «Maňa Alla emr etdi» diýipdir. Muhammet pygamberimiz (s.a.w) ýene şeýtana sorag berip «Eý, nälet siňen

šeýtan, sen öň-ä Ýaradanyň emrini berjaý edeňokdyň» diýipdir. Onda šeýtan: «Allatagala maňa siziň metjidiňize gelmegi emr etdi. Eger emrine boýun bolmasam, Ýaradan meni il masgarasy ederin diýdi. Menem il masgarasy bolmajak bolup, siziň ýanyňza geldim. Ine, näme soragyňyz bolsa dogry jogap berjek» diýip, il masgarasy bolmakdan öler ýaly gorkan šeýtan Allanyň emrini berjaý edip, Muhammet pygamberimiziň gaşyna gelipdir. Şondan soň Muhammet pygamberimiz šeýtandan: «Eý, nälet siňen šeýtan, seniň ýigrenýän adamyň kim we näme üçin ýigrenýän diýip sorapdyr welin šeýtan: «Sen, sebäbi Allanyň tä kyýamata çenli ýekeje-de harpy üýtgemejek iň soňky kitabyny wagyz edip, adamlary menden daşlaşdyryarsyň» diýip jogap beripdir. Ondan soň Muhammet pygamberimiz: «Menden soň kimi ýigrenýärsiń?» diýip, sorapdyr welin, šeýtan: «Ebu Bekir Syddygy» diýipdir. Şeýtanyň aýtmagyna görä, Ebu Bekiriň Yslam dinine bolan yhlasy ýaly ylas başga hiç bir musulmanda bolmandyr. Dogrudanam, Ebu Bekir şeýle bir Yslam dinine wepaly eken. Ol Muhammet pygamberimiziň her bir sözünü özi hem ähli muslimanlar üçin kanun hasaplapdyr.

Muhammet aleýhi wesellemiň her bir aýdýan sözüne ýürekden ynanypdyr. Şol sebäpli Muhammet pygamberimiziň iň kyn gündünde Ebu Bekiriň ynanhy muslimanlaryň başyny bir saklapdyr. Muhammet aleýhi wesellem Mekgeden Medinä hijret edip, Saur dagynda üç günlüp gowakda gizlenende-de, ýanynda Ebu Bekir bar eken. Butparazlardan gizlenen Muhammet pygamberimiz we Ebu Bekiri gowakdaka hossalylk edip, olaryň ýakyn hossary bolup, sag-aman Medinä aşmagyna ýardam edrnler hem Ebu Bekiriň adamlary eken.

Ebu Bekir şeýle bir adamkärçilikli bolupdyr. Ol birnäge musliman bolan gullary öz hasabyna satyn alyp, olary azat edipdir. Hatda Bilaly hem azat eden Ebu Bekirdir. Munuňam üstesine Muhammet pygamberimiziň (s.a.w) iň söýgülü aýaly bolan hezreti Aýşa (Äşe) Ebu Bekiriň gzydyr.

Ebu Bekir (r.a) arap taryhyny, şejeresini gaty oňat bilipdir. Umuman, Ebu Bekir Muhammet pygamberimiziň (s.a.w) iň ýakyn egindeşi hökmünde Yslamyň dünýä ýüzüne ýaýramagynda iň uly hyzmaty bitiren adamlaryň biridir.

2. HEZRETI OMAR

Ebu Bekir aradan çykandan soňra, hezreti Omar ikinji bolup, yslam halyfy boldy. Ol musulmanlara 634-646-njy ýyllar aralygynda ýolbaşçylyk etdi.

Dört çaryýarlaryň içinde hezreti Omar yslamy iň soňky kabul eden adamdyr. Aslynda hezreti Omar musulman bolmazyndan öñem gaty sada, ýöne gaýratly, gaýduwsyz adam bolup, butparazlyga ýüregi bilen ynanýan ekeni. Hezreti Omar şeýle bir sowatly bolmandygy üçin birbada Muhammet aleýhi wesellemiň özüne-de, onuň tarapdarlaryna-da duşmançylyk bilen garapdyr. Hezreti Omaryň musulman bolşunyň-da gaty gyzykly taryhy bar. Hezreti Omar dinimize pitjiň atýan dönügi öldüreýin diýip, Muhammet pygamberi (s.a.w) öldürmek niýeti bilen ýola düşýär. Oňa ýolda Nuaým diýen gizlinlikde musulman bolan adam duşup, Omardan nirä barýanlygyny soraýar welin, Omar oňa maksadyny aýdýar. Nuaým Omara «Eý, Omar, sen gaty sada bolýaň, eger sen Muhammedi öldüräýseň, onuň doganlary seni-de öldürer. Gowusy, sen, musulman bolan aýal doganyň Patma, onuň ýanýoldaşy Zeýdiň çäresini gör» diýip, özi gyssagly ýagdaýda niýetini Muhammet aleýhi weselleme duýdurmak üçin onuň öýüne ylgaýar.

Hezreti Omaram Nuaýmyň aýdanynyň doğrulygyny ýa-da näogrulygyny derňemek üçin uýasy Patmaň öýüne ugraýar. Patma ýanýoldaşy Zeýd bilen Kur'an okap oturan ekeni. Olar birden Omaryň gelýänini görüp, Kurany ýygnapdyrlar. Omar gele-gelmäne Zeýdiň ýakasyndan tutup, «siz gadymy diniňizden dönüp, musulman bolduňyzmy, dönügiň tarapyna geçdiňizmi?!» diýip, Zeýdiň yüzüne urup, ondan gan çykarypdyr. Patma äriniň ýakasyndan ebşitläp tutan Omaryň eline ýapyşyp: «Goýber ony, hawa, musulman bolduk. Muhammet pygamberimiz bize gyz çagaňy göm diýenok, ejize ganymlyk et, şerap iç, zyna et, dilsiz-agyzsyz butlara ynan, nähak dök diýenok. Öldür meni, Allanyň ýolunda olsem armanym ýok» diýip Omary duzlapdyr. Omar özuniň öteräk geçenini bilip, ýaňy näme okaýadyňz, hany, bir görevin» diýip, giýewisi Zeýdiň ýakasyny goýberipdir. Patma bilen Zeýd Omaryň az-kem gaharynyň ýatyşanyny bilip, «Kur'an okap otyrdyk» diýip, jogap berýär welin, Omar: «Hany, al

göreýin, näme gowy zat bar» diýip, onda Kurany okamak niýeti döräpdir. Patma Omara «Kurany täret alyp okamaly» diýipdir welin, Omar daş çykyp, Zeýdiň öwredişi ýaly täret kylypdyr. Kurany eline alybam ýazyylan «Ta'ha» diýen süräniň «Biz Kurany seni bagtsyz etmek üçin ibermedik, gaýtam, diňe gorkaklara ýatlama diýip iberdik» diýen setirini okap, gözünden ýaş döküp, «men iman etdim, meni Muhammet pygamberimiziň ýanyna äkidiň» diýip, Zeýde ýalbarypdyr hem şobada Muhammet pygamberimiziň gaşyna gelip, musulman bolupdyr.

Hezreti Omar musulman bolanyndan soñ, olar gizlenip ýörmän, Käbede aç-açanlykda namaz okamaga başlapdyrlar, çünko Omar gaty gaýsuwsyz bolup, ondan ähli wasanparazlar öler ýaly gorkupdyrlar.

Omaryň döwründe musulmanlar Palestinany, Şamy, Müsüri, Liwiýany, Eýranyň hem köp ýerini eýeläpdirlər. Emma şu uly döwlete ýolbaşylyk eden Omar aradan çykanda, onuň yzynda ýeke dinaram puly galmandyr.

Omaryň döwründe düzgün-tertil gaty berk tutulypdyr. Sebäbi Omar gaty ýowuz hem adalatly ekeni.

Omat yslamy iki yüzli adamlardan hem arassalapdyr. Ol yslam kanuny bozan her bir adama berk daraşypdyr. Hatda ol özündäki men-menligi şeýle bir basyp ýatyrypdyr welin, daşyndan synlan adam, ony beýleki adamlardan tapawutlandyryp bilmändir. Omar halkyň içine çykyp, hepdede bir gezek arz diňläpdir. Hepdede bir gezegem alymlaryň giňişleýin maslahatyny geçirip, ýurduň ýagdayý, ylym-bilim, halkyň abadançylygy ýaly irnik meseleler ara alnyp maslahatlaşylypdyr. Alymlaryň ýygňanışygyna köplenç hezreti Aly ýolbaşylyk edýär ekeni. Hezreti Omar Käbä zyýarata baranda, kiçi göwünlilik bilen: «Eý, Allam, bize Alynyň, alymlaryň çözüp bilmek kynçylygyny indermäweri» diýip, dileg eder ekeni.

Hezreti Omaryň döwründe yslam pajarlap ösüpdir, halk gaty arkaýynçylykda, bol-elin durmuşda ýaşapdyr. Onuň döwründe 33.000 sahaba (sahaba ~ pygamberi gözü bilen görüp, onuň gürrüňlerini gulagy bilen diňlän adam) yslam ýurtlaryna ýaýrap, halka Kurany okap biler ýaly hat-sowat öwredipdir. Mekdepler, medreseler, hammamlar, metjitler ýyl geldigiçe

köpelip gidip oturypdyr. Adamlar islendik ýolbaşydan sähelce zulum görse-de, özi gitmezden, hat üsti bilen hezreti Omara yüz tutup, arzyny aýdyp bilyär ekeni. Hezreti Omaryň buýrugy bilen Şamyň häkimi bir hristiana: «Siziňem bir hukugyňz bormy?» diýeni üçin wezipesinden boşadylyp, kyrk gamçy iýmeli bolupdyr.

Hezreti Omar döwlet ýolbaşylaryna, alymlara, eger siz, başga dindäki adamlara arassa ýasaýyş bilen nusga bolup bilseñiz, dünýä ýüzi şobada yslamy kabul ederdi. Siziň görelidäñiz ýoklugy üçin, adamlar musulman bolmaga howlukanoklar diýer ekeni.

Allanyň «il masgarasy ederin» diýip şeýtany gorkuzany üçin musulmanlaryň arasyна gelen ol nälet siňenden Muhammet aleýhi wesellem «Hezreti Omary nähili görýän?» diýip, şeýtana üçünji soragyny beripdir welin, şeýtan ol soraga şeýle jogap beripdir: «Käsgä Omar meni öz erkime goýsady. Men onuň deminiň düşen ýerinden gaçýaryn».

Muhammet aleýhi wesellem hezreti Omara «Eý, Omar, eger men iň soňky pygamber bolmadyk bolanlygymda sen hökman menden soňky pygamber bolardyň. Yöne sen pygamber bolmasaň-da, adamlaryň iň adalatlysy bolup, behisde bararsyň» diýip aýdypdyr. Dogrudanam, musulman halklar hezreti Omary sada, ýowuz hem adalatly, ejize rehimdar hökmünde tanaýarlar.

3. HEZRETI OSMAN

Hezreti Osman 646-656-njy ýyllar aralygynda musulmanlara ýolbaşylyk eden üçünji halyfdyr.

Hezreti Osmanyň asly käri söwdagärçilik bolup, yslamdan öñem gaty halal, garyp-gasarlara eli açık adam ekeni. Ol Ebu Bekir bilenem gaty gowy gatnaşykda bolup, onuň bilen syr alyp, syr berişýän ýürekdeş dosty ekeni. Ol Muhammet aleýhi wesellem bilen bolsa daýy-ýegen ekeni. Onuň musulman bolşuny, esasan, şeýle beýan edýärler.

Hezreti Osmanyň buta bolan ynamy gaty gowşak bolupdyr. Yöne il adatyna görä, käbir däp-dessurlary berjaý etmäge öz tiresine degişli buta sežde etmäge barar ekeni. Bir gezek bolsa but

sežde etmäge Osman hem onuň tiresi baranda, kimdir biri olaryň butuny masgaralamak üçin hapalapdyr. Göz-gülban bolup duran buty gören Osman: «Özüni gorap bilmedik buta sežde edýäs-ow. Bizem aňymyzy ýitirip ýörüs öýdýän» diýip, hyrra yzyna öwrülip, öýüne gelip, bir ýerde oturyp mazasy bolmandyr. Soňra Osman gaýgy-aladasyny unutmak üçin täzeden Käbä zyýarata gelipdir. Gelen badyna-da, her ýylky şahyrlaryň bäsleşiginde birinji baýraga mynasyp bolan şahyryň Käbede asyp goýlan «Asmandan nurly halasgär geler» diýen setir bilen başlanýan goşgusyna gözü düşüpdir. Hezreti Osman ol goşgyny okap: «Ol nurly halasgär diýilýän kimkä? Nämé üçin men janyma karar tapamokkam?» diýip, ýagdaýyny aýtmak üçin Ebu Bekiriň ýanyна barypdyr. Ol özüniň hiç ýerde ýüreginiň karar tapmaýanlygyny, hatda butlara bolan ynanjynyňam ýoklugyny Ebu Bekire gürrün berip, sözünü şeýle jemläpdir:

«Ebu Bekir, ýaňy men Käbä baramda, «Asmandan nurly halasgär geler» diýen setir bilen başlanýan goşgy asylypdyr. Göwnüme bolmasa, şol halasgär biziň içimizden çykaýjak ýaly bolup dur».

Onuň arzy-halyny, aýdan gürrüňlerini diňlän Ebu Bekir Osmana şeýle diýipdir:

«Dogry aýdýaň, Osman halypa, butlaryň özi alaçsyz. Asmandan nurly halasgär geldi, oňa Muhammet diýýärler. Dünýäniň hökümdary Allatagalı, onuň resuly bolsa Muhammet aleýhi wesellemdir».

Şondan soň Ebu Bekir Osmana:

«Eý, dost, erksiz butlara ynanmaklygy taşlamaly. Alla iman edeli. Muhammet aleýhi wesellemiň Allanyň resulydygyny ykrar edeli» diýip, ony imana çagyrypdyr welin, şol ýerde Osman Alla iman edipdir. Soňra bolsa Ebu Bekirdir Osman Muhammet pygamberimiziň ýanyна gelipdirler.

Şeýlelikde, Osman dört çaryýarlaryň içinde Ebu Bekirdir Alydan soň üçünji musulman bolan adamdyr.

Osmanyň musulmanlara eden ýagşylygy diýseň uludyr. 618-nji ýylда butparazlar musulmanlary dinden çykarmak üçin Mekgede, garaz, özleriniň hökümi ýöreýän ýerlerinde musulmanlara söwda etdirmändirler. Şol sebäpli tiz wagtdan musulmanlaryň arasynda

açlyk başlanypdyr. Kyrkdan gowrak musulmana açlykdan gyrylmak howpy abanypdyr. Ine, şol ýagdaýda hezreti Osman musulmanlaryň dadyna ýetişip, Muhammet aleýhi weselleme gymnat bahadan 200 put arpa-bugdaý alar ýaly gyzyl puly peşges beripdir. Şonda Muhammet aleýhi wesellem «Eý, Allam, Osmanyň eden ýagşylygyny yzyna gaýtarmakdan men ejiz galym. Özüň şol ýagşylygy ýerine salaweri» diýip dileg edipdir.

Hezreti Osman baý söwdagär bolandoň, hemise-de musulmanlara pul ýardamyny berip durupdyr. Şonuň üçin Muhammet pygamberimiz «Hezreti Osman günäden päkdir» diýer ekeni. Ol baý söwdagärligine seretmezden, ýonekeý garyp-gasardan artyk ýaşamandyr.

Hezreti Osman musulmanlaryň agzybirligi ugrunda jan aýaman göreşipdir. Muhammet aleýhi wesellem ykdysady mesele orta çyksa, esasan, Osmana sala salar ekeni. Şeýle hem ol musulmanlar söweşdekä tlyň agzybirligini saklapdyr. Uhud söweşinde musulmanlar ýeñilse-de, Osman Medinedäki musulmanlaryň duşmanlarynyň baş götermegine gaty çeýe syýasat alyp baryp, ýol bermändir.

Hezreti Osman Muhammet aleýhi wesellemiň iki gyzyna öýlenipdir. Muhammet pygamberimiz: «Ýene bir gyzym bolsa-da Osmana bererdim» diýipdir.

Hezreti Osman gaty utançly-haýaly adam bolupdyr. Haçan-da Muhammet pygamberimiz (s.a.w) nälet siňen şeýtandan: «Hezreti Osman nähili?» diýip soranda, şeýtan şeýle jogap beripdir: «Osmanyň utanç-haýasy meniň hile-mekirlik etmegime ýol bermeýär».

Hezreti Osman «Kurany-Kerimi» toplap, ynamdar 33.000 sahabanyň şayatlyk etmeginde ahyrzamana çenli ýekeje harpy-da üýtgemejek ýazga geçiripdir. Häzirki «Kurany-Kerim» Hezreti Osmanyň ýazgy eden «Kuranynyň» göçürmesidir.

Hezreti Osmanyň döwründe yslam bütin Orta Aziýa, Kawkaza ýaýrady. Garaz, hezreti Osmanam, edil beýleki çaryýarlar ýaly yslamyň gaty arassa, ygtybarly dindigini, özünüň Muhammet aleýhi wesellemiň ynamdar egindeşidigini kemsiz subut etdi.

4. HEZRETI ALY

Hezreti Aly 656-661-nji ýyllar aralygynda musulmanlara ýolbaşylyk eden dördünji halyfdyr. Ol Muhammet pygamberimiziň doganoglanydyr.

Hezreti Aly ýedi ýaşyndan Muhammet pygamberimiziň terbiýesini alyp ugrady. Muhammet aleýhi wesellem Alyny edil öz perzendi ýaly söýüp, öýünde terbiýeledi.

Hezreti Aly Muhammet aleýhi wesellemiň pygamberlihi aýan edilende, bary-ýogy on ýaşlyja çagady. Emma muňa garamazdan, düşbüje hezreti Aly iman edipdir. Ol Hatyja enemizden soň ikinji, erkekleriň arasynda birinji bolup yslama uýup, Alla iman getiren ynsandyr.

Hezreti Aly gaty gaýduwsyz ekeni. Şeýle hem gaty uguetapyjy adam bolupdyr. Şol sebäpli Muhammet pygamberimiz Alyny hemiše gyzmaç çarwa araplara garşy söweşde serkerdelik etmegi tabşyrar ekeni. Söweşde Alynyň gatnaşan urşunda musulmanlaryň ýeňlen gezegi bolmandyr.

Hezreti Alynyň zehini tüýs «daş ýarýar» diýleni ekeni. Muhammet aleýhi wesellem «Ylym şäher bolsa Aly onuň girilyän derwezesidir» diýer ekeni.

Hezreti Aly Muhammet pygamberimize inýän aýatlary ýazyp, sowatly adamlaryň üsti bilen yslamy ýaýradypdyr. Hezreti Aly hemiše Allanyň resulynyň ýanynda bolangoň, tutuş «Kurany» hem onuň düşündirilişini ilik-düwmr bilyär ekeni. Şonuň üçin Aly «Welileriň Welisi» diýen ada eýe bolupdyr.

Hezreti Aly çäksiz adalatly hem rehimdar adam bolupdyr. Ol: «Dünýäde tutuşlygyna adalat höküm sürýän bolsa, şol adalatam garynjanyň agzyndaky bir däne arpany alyp galmak zerurlygy ýüze çyksa-da, garynjanyň agzyndan arpany alyp, oňa zulum etmerin. Zulum edilýän ýerde men ýok» diýer ekeni.

Hezreti Aly göz öňüne getirip bolmajak adalatlylyk bilen ýurdy dolandyrypdyr. Bir gezek onuň dogany Ibn Apbas halys özüne gerek bolany üçin döwletiň gaznasyndan bir dinar pul alypdyr. Muny duýan Aly: «Agama kyrk gamçy uruň hem alan puluny ýerine goýduryň» diýip, buýruk beripdir.

Hezreti Aly her bir uly işiň başyny tutanda, alymlara geňeş edip, şolaryň aýdanlaryny pugta öwrenip, iş eder ekeni.

Hezreti Alynyň döwründe ylym pajarlap ösüldir. Beýleki dindäki

adamlara hem azar berilmändir.

Hatda Alynyň köşk alymlarynyň üçden biri musulman däl ekeni. Emma olara hiç kim azar bermändir.

Hezreti Aly döwletiň salgyt usulyny doly durnuklaşdyrypdyr. Yslam halyflygy adamlaryň howpsuzlygyna doly kepil geçýär ekeni. Kanun hemmeler üçin deň bolup, hatda Alynyň özi-de kanuna ters gelýän hiç bir hereketi etmändir. Ol halkyň arzyny ýerlere gidip diňläpdir hem şol bada kemçiliği düzedip goýberer ekeni. Düzgüni bozýan adamlara kanun esasynda gaty rehimsiz daraşypdyr.

Her kim bir günä etse, nähili çekmelidigini açık bilyär ekeni. Şol sebäpli onuň dolandyran döwründe yslam halklarynda jenaýat minimum derejä çenli aşak düşüpdir. Bu zatlar bolsa şol döwür üçin haýran galaýmaly ýagdaýdyr.

Alladan gorkup, musulmanlaryň arasyна gelen nälet siňen şeýtandan Muhammet pygamberimiz (s.a.w) «Eý, nälet siňen, Aly nähili ynsandyr?» diýende, ady ýitmiş şeýtan şeýle jogap beripdir: «Aly alymlaryň soltanydyr. Käsgä ol meni öz erkime goýsady. Menem hezil edip ýaýnasadym».

Hezreti Aly Muhammet pygamberimiziň söýgülü gyzy Patmanyň hem ýanýoldaşydyr. Alynyň Patmadan ady yslam älemine belli ymam Hasan we ymam Hüseýin diýen ogly bolýar.

Halkmyzyň içinde Aly batyrlygyň we gaýduwsyzlygyň simwolydyr. Emma, muňa garamazdan, çaryýarlaryň ählisine-de deň göz bilen garamak derwaýysdyr. Olaryň haýsam bolsa birden-birine artykmaç baha berjek bolmak şeýtan päline uýmakdyr. Şol sebäpli biz Muhammet aleýhi wesellemiň iň ýakyn egindeşleri hökmünde olary deň görmeli diris.

Çaryýarlaryň Ebu Bekirden özgesi şehit bolupdyr. Dört çaryýarlar Muhammet pygamberimiziň iň ýakyn egindeşleri hökmünde yslamy dünýä ýüzüne ýaýmakda iň uly hyzmaty bitiren ynsanlardyr. Olar sada ynsan hökmünde nähili ýaşamaly, nähili döwlet ýolbaşçysy bolmalydygyna görelde görkezen şahsyyetlerdir. Şol sebäpli her bir musulmanyň çaryýarlara hormat etmegi onuň mukaddes borjudyr.

Döwletmyrat ÝAZGULYÝEW.

watan_98 Taryhy şahslar